

VÄTTER- BRANTERNA

Ditt Biosfärområde

Hej,

visste du om att du
bor i ett biosfärområde?
Låt oss berätta vad ett
biosfärområde är, hur du kan
bidra och vilken nytta
du kan ha av det.

Tidningen du nu håller i din hand innehåller
information och inspiration om Biosfärområdet
Östra Vätterbranterna som du är en del av
eftersom du bor i det.

Från Uppgränna i Norr, Tenhult i söder och
Adelöv i öster, se kartan på sidan 11.

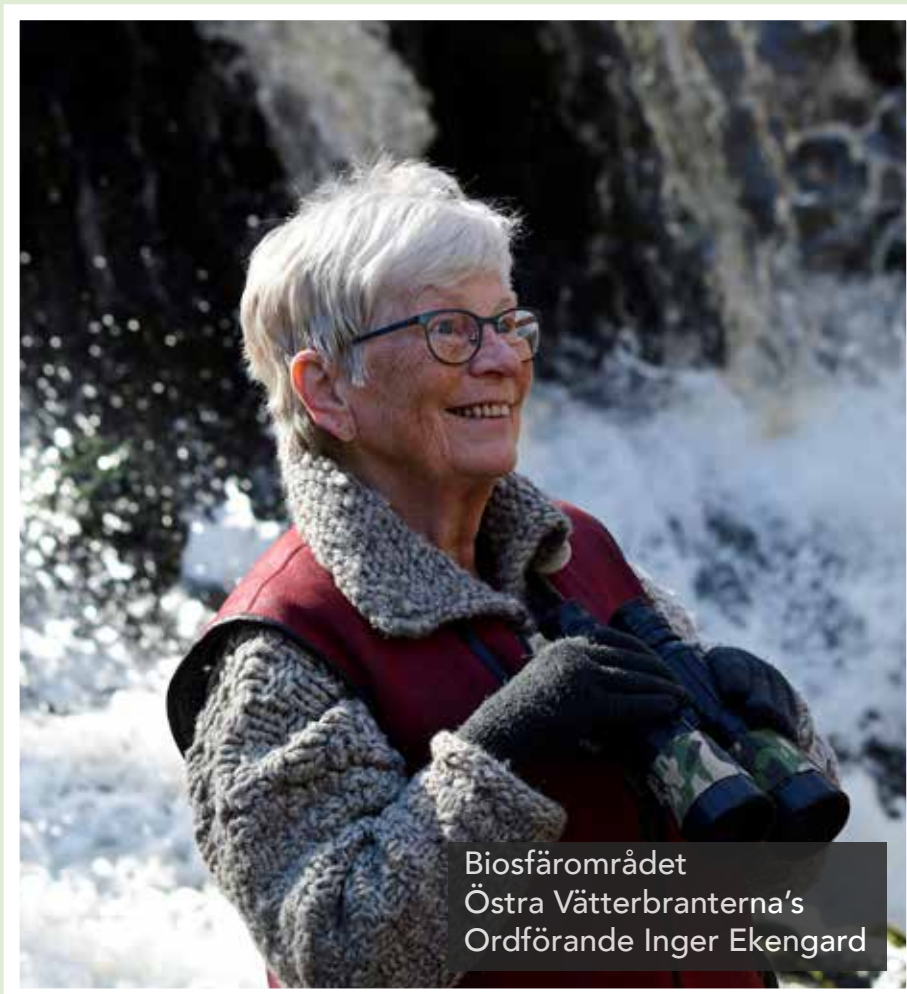
INNEHÅLL:

Vätterbranterna.....	2
Vad är ett biosfärområde?.....	2
Biosfärföreningen.....	2
Landskapet – en ovärderlig grundbult.....	3
Hållbarhet – är det svårt?.....	4
Lupiners gård, inte vilken gård som helst	4
Rudubodens alternativodling.....	5

Hembygdsgårdar i området	6
Uthuset.....	7
Råbyskogen.....	8
Solenergi.....	9
Friluftliv i skog och vatten.....	9
Utflyktstips, något för alla.....	10
Karta över Vätterbranterna.....	11
Projektet Mera Friluftsliv.....	12

Vätterbranterna

De östra branterna längs Vättern har tagit sin form över årtusenden, sekler, decennier och faktiskt precis just nu. Inom BIOSFÄROMRÅDE ÖSTRA VÄTTERBRANTERNA ryms allt som växer och lever: människor och natur, ekologi och ekonomi, tid, idéer och samverkan. Här möts höga berg och djupa raviner. Motsättningar och kärlekshistorier. Då och nu. Framtidsutsikter, och vilken utsikt! Norrsken, västergök, österbrant och södersol. Och människor från alla väderstreck. Vätterbranterna är en plats, ett område, ja, en del av självaste biosfären. Men det är också en insikt om att samverkan kan ta oss till nya höjder – och att vi behöver ta hand om vår gemensamma miljö.

Biosfärområdet
Östra Vätterbranterna's
Ordförande Inger Ekengard

2012 blev Östra Vätterbranterna Sveriges femte biosfärområde

- Området omfattar drygt 100 000 hektar och ligger huvudsakligen i Jönköpings kommun samt med mindre delar i Tranås kommun.
- Området består både av landsbygd och stadsområden.
- Biosfärområdets verksamhet styrs av en ideell förening med både enskilda personer och organisationer som medlemmar.
- Föreningen jobbar för att området ska vara ett internationellt modellområde för hållbar utveckling och vara en förebild för bred samverkan mellan olika intressegrupper

Organisationerna som bildade föreningen var:

Gräna Skogsgrupp, Jönköpings kommun, Länsstyrelsen Jönköpings län, Södra Skogsägarna, Världsnaturfonden WWF, Lantbrukarnas riksförbund och Skogsstyrelsen samt enskilda medlemmar.

Vill du veta mer eller bli medlem så kommer information att finnas på hemsidan; ostravatterbranterna.se (just nu i skrivande stund så ligger hemsidan nere på grund av ombyggnation).

Biosfärområde

I mer än fyra decennier har människor över hela världen använt Unescos biosfärområden för att utforska lokala lösningar på globala utmaningar. Det har genererat kunskap, erfarenhet och innovationer för att skapa en hållbar framtid. En framtid där grunden för mänsklig välfärd stärks.

De närmaste 10 åren fokuserar Biosfärprogrammet på att:

- bevara den biologiska mångfalden
- återställa och stärka ekosystemtjänster
- främja en hållbar användning av naturresurser
- skapa hållbara och rättvisa ekonomier, samt livskraftiga samhällen
- utveckla verktyg som kan mildra effekter av klimatförändringar och andra globala miljöförändringar.

Det gemensamma målet fram till 2025 är att Unescos biosfärområden är väl fungerande modellområden för hållbar utveckling som bidrar till FNs Globala Mål och genomförandet av Agenda 2030.

Text från Lima Action Plan:

”Vår vision är en värld där människor är medvetna om sin gemensamma framtid och sin påverkan på vårt jordklot. Vi agerar gemensamt och ansvarsfullt för att skapa livskraftiga och hållbara samhällen i harmoni med biosfären.”

September 2022

Ansvarig utgivare: Inger Ekengard, Biosfärföreningen Östra Vätterbranterna, Jönköping

Redaktion: Fokusgruppen för Turism och Friluftsliv

Vill du veta mer om Vätterbranterna? – Hemsida: ostravatterbranterna.se

Kontakt: Ordförande Inger Ekengard eller Koordinator Johan Wallin

Foton: ©Jkpg's Kommun & Östra Vätterbranternas Biosfärområde

Layout: Hannes Lokko, AddFriends

Landskapet - en ovärderlig grundbult för hållbar utveckling

Några av de projekt som är genomförda och planer för framtiden

Landskapet i Vätterbranterna är dramatiskt och omväxlande. Det är en av förutsättningarna för att vara ett modellområde för hållbar utveckling. I området finns flera klimatzoner. 0-1 vid Vättern och 4-5 i österskogsbygden i Öster. Byanamnen Öland och Lappland beskriver detta. Topografin är bakgrund till många projekt inom Vätterbranterna.

Hamlade träd är en betydelsefull signatur i landskapet. De hamlade träden är livsmiljö för många arter samtidigt som de minner om levnadsvillkoren för småbrukarna i Vätterbranterna under många århundranden. För att kunna överleva på de karga markerna krävdes att djuren kunde beta på både skog och äng, löven skördas och alla marker slås. Allt detta var nödvändigt men ledde också till en rik biologisk mångfald.

Föreningen har haft skogsbetesprojekt både i Södra Skärstad och i området mellan Bunn och Ören. När djuren får beta på natur- och skogsbeten produceras ett smakrikt kvalitetskött och stora naturvärden bildas. Dessutom skapas skogsområden som är tilltalande för friluftslivet. I Raestorp har ett Demoområde för skogsbete skapats och föreningen arbetar för att få fram varumärket "Vätterbrantskött" och andra produkter kopplade till hållbar produktion.

När ett projekt genomförts kan det bli ett Demoområde som på ett enkelt sätt kan sprida kunskap direkt ute i landskapet.

Historiskt har området haft stora ädellövskogar med bla rika ekbestånd med olika ålder.

Dagens ensidiga granskogar är en sentida företeelse. Skogen i Vätterbranterna har bl a under torrsommaren 2018 drabbats av stora granbarksborrsangrepp. Projektet "Lövsuccé" där lövträdsplantering blandar upp granbeståndet och därmed motverkar angreppen startades i Vätterbranterna och sprids nu över större områden.

Framtida projekt

Nu planeras ett större projekt, "Eksuccé" från Gårdarna kring Gränna upp till Adelöv för att stimulera användning av ek i olika aspekter och därmed gynna biologisk mångfald, ett vackert landskap och skapa lönsamhet för skogsägarna.

För all produktion såväl i trädgårdar, jord-och skogsbruk krävs pollinering, en av de viktigaste ekosystemtjänsterna. Det är angeläget att underlätta för vilda pollinerare som gynnar blommande växter under hela växtsäsongen. Biodling kan inte ersätta vilda pollinerare då vissa arter av blommor och pollinerare är mycket specifika. Mot den bakgrunden planeras projektet "Förvilda" med syfte att visa att man kan låta områden i trädgårdar och stora kommunala grönytor förvildas vilket gynnar mångfalden.

Inger Ekengård

Hållbarhet – är det svårt?

Här kommer några sidor om hållbarhet. Lite fakta och några artiklar om människor, företag och natur i området som kan ge en bild av att det kanske inte är så svårt ändå ...

Det kanske är något som kan inspirera dig också!

EKOLOGISK HÅLLBARHET innefattar allt som har med jordens ekosystem att göra.

Detta innefattar bland annat klimatsystemens stabilitet, luft-, land- och vattenkvalitet, landanvändning och jorderosion, biodiversitet (mångfald av både arter och habitat), och ekosystemtjänster (t.ex. pollinering och fotosyntes). För de ekologiska systemen går det många gånger att definiera hållbarhet ganska väl.

SOCIALA HÅLLBARHET berör människors välbefinnande i samhället.

Hälsa, trygghet, utbildning, försörjning, rättvisa, makt, samt möjligheterna att förbättra dem.

EKONOMISK HÅLLBARHET kretsar kring de långsiktiga ekonomiska aspekterna och drivkrafterna. Här handlar det både om att säkerställa att det ekonomiska systemet och tillväxten inte står i vägen för ekologisk och social hållbarhet, och om att hitta nya, rättvisa och resurseffektiva affärsmodeller. Idag förs ett brett resonemang där ”grön tillväxt” och ”grön ekonomi” är populära begrepp.

*Underlag till texten är hämtad från KTH, Ledarna och Regeringskansliet.
Lena Claésson*

Definition av Hållbarhet

”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”.

Så definieras hållbar utveckling i det som kallas Brundtlandrapporten, som skrevs på uppdrag av FN 1987.

Hållbar utveckling uttrycker en riktning, en möjlig och önskvärd framtid, och brukar beskrivas i tre dimensioner av hållbarhet – ekologisk, social och ekonomisk – som alla måste samverka för att utvecklingen ska vara hållbar.

LUPINERS GÅRD

På gården bedriver Hanna och Joachim Lupiner lammproduktion, skogsbruk och julgransodlingar. Med ett levande intresse för biologisk mångfald vill de anpassa verksamheten på gården så att fler arter får chans att etablera sig. Monokultur dominerar idag det svenska jord- och skogsbruket och med få arter är naturen mer känslig för förändringar. Med fler arter som samspelar med varandra blir naturen mer robust att klara framtidens klimatförändringar.

Genom konkreta val återskapas det ett varierande landskap på gården. Det är en grundläggande förutsättning för att få fram en ökad biologisk mångfald.

– *”Vi arbetar mycket med restaurering av gammal betesmark för att återta viktiga boplatser för många arter. Naturbetesmarkerna här på gården är lika artrika som i regnskogen. Uppemot 40 olika arter per kvadratmeter kan man hitta här”, säger Hanna med entusiasm.*

Vid restaurering av beten strävar de mot att få så stor artrikedom som möjligt. Granen huggs bort medan blommande träd och buskar får stå kvar tillsammans med så kallade sparbankssekar som blir ett utmärkt väderskydd för djuren. Stengärdesgårdar och rösen huggs fram så att solen kan belysa stenarna. Då blir även dessa platser boplatser till många arter.

Fårens bete brukas växelvis med nötkreatur från granngårdarna. Sambete med olika djurslag stimulerar mångfalden. De olika djurslagen har olika sätt att beta och olika preferenser på vad som är allra godast att äta. De tyngre kossornas klövar trycker också ner fröna i marken på ett sätt som inte fårens lätta klövar klarar. Djurens parasiter hålls med hjälp av sambete på en låg nivå eftersom fårens parasiter inte trivs hos nötdjuren och tvärtom.

Lupiners Gård jobbar med hållbarhet som grundpelare i sin verksamhet. Allt kött som produceras på gården säljs direkt till gårdens kunder i gårdsbutiken eller på Reko-ringen i Jönköping och Gränna. Man har också så smått börjat sälja kött till lokala restauranger, då främst kött från tacka som är ett mörkt, smakrikt och hållbart kött.

Ingen biologisk mångfald utan pollinatörer, därför finns det även honungsbin på gården. Hanna sköter om bina och slungar honung.

– *”Det är väldigt viktigt för mig att vara biodlare eftersom bina har så stor betydelse för livsmedelsproduktionen, säger Hanna. Honungsbin och humlor är de viktigaste pollinatörerna av lantbruks- och trädgårdsgöröror i Sverige. Rent krasst så skulle vi inte ha mat på bordet om inte bin och humlor gjorde sitt jobb”.*

Stefan Drewitz

RUDUBODENS ALTERNATIVODLING

Sven Larsson som driver Ruduboden berättar:

– ”Vi är fjärde generationens äppelodlare som har drivit gården. Helt utan konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel sedan 1988. 2015 blev vi KRAV-certifierade. Vi har ca 700 äppelträd, ett antal päron-, plommon-, körsbär- och binggarråträd som vid goda förhållande även ger ett bidrag. Förutom frukt odlar vi även potatis, morötter, sparris, lök, rödbetor m.m. Våra värphöns och bin bidrar med ägg och honung.”

Hållbart företagande

När det gäller hållbart företagande tänker Sven att det är giftfri odling, närproducerat, ett fungerande kretslopp av djur som betar fritt för att röja bort sly samtidigt som det ger naturgödning. Tänker även på att odla som man gjorde förr, mer varierande odling för att motverka dålig tillväxt och därmed tänka långsiktigt.

– ”Det går alltid att göra mer. Att sträva efter att skapa ett eget kretslopp tror jag på. Ha fler betande djur som håller efter marken som i sin tur ger tillbaka naturgödsel och att förvalta marken optimalt.”

Drivkraft

Sven berättar att Roland Larsson, som var tredje generationens odlare, genom sin starka Gudstro bevisade att det gick att leva med

Bibelns ord som främsta inspirationskälla. Han var länge före sin tid med att välja bort sådant som var skadligt för vår miljö. Vår livsstil är att vi människor kan förvalta Guds skapelse på ett miljövänligt sätt, även om det medför en stor utmaning med tanke på angrepp som skörden kan få. Det är det vi vill fortsätta att förvalta, arvet efter det som tidigare generationer bygg upp och vi vill gärna fortsätta bo nära naturen, fortsätta äta bra mat, verka och vara en del av denna hållbarhetskultur.

En framtida utmaning är att effektivisera marken mer lönsamt, med andra ord att nyttja gårdens potential.

Kunderna

– ”Att äta mer ekologisk har kommit mer och ett krav från kunder eller samhället känner vi inte av. Tvärt om, eftersom vi sedan tidigt lagt om till ekologiskt odling, redan på 80-talet, så får vi positiva reaktioner från våra kunder, som även önskar att vi breddar vår grönsaksodling.”

Marknadsföring sker genom Facebook och Instagram.

– Kunder som vill handla av oss kan göra det via Reko-ringen i Jönköping/Huskvarna, Habo/Mullsjö Gislaved, Ulricehamn Eksjö, Värnamo och i Vaggeryd. Vill man komma och handla av oss på gården har vi även Ruduboden som vi håller öppet på vardagar och lördagar.”

Helena Lundberg

VÅRA HEMBYGDSGÅRDAR

SOCIAL HÅLLBARHET – det starka föreningslivet i vår bygd är en säker plattform för social gemenskap och för många ger det en känsla av tillhörighet och gemenskap. Hembygdsföreningarna fyller en sådan funktion. Förutom gemenskap bidrar hembygdsrörelsen till att skapa förståelse för hur vår historia hänger ihop med det som sker nu.

Vad är hembygd?

Inom hembygdsrörelsen vill man att hembygden ska vara levande och öppen för alla. Här och nu. Det betyder att alla spelar roll, alla är viktiga, inte bara som mottagare av hembygdens värden och rättigheter, utan som deltagare och medskapare av det levande samhället. Vissa menar att hembygd är den plats där man vuxit upp. Andra tänker att det helt enkelt är den plats där man bor, eller har bott. Oavsett hur man definierar begreppet kan relationen till våra hembygder vara viktig, inte minst känslan av hemhörighet och identitet. Vi delar hembygden med andra, vilket kan skapa en gemenskap som är viktig för hur samhället mår och kan utvecklas.

i Gränna. I Örserum samverkar de lokala föreningarna och företagen med varandra.

– ”På ett sånt här litet ställe är de flesta med i alla föreningar”, säger Gunhild. Hembygdsföreningen arrangerar årligen Valborgsmäsofirande, midsommarfirande och Knutsdans. Man har även haft kurs i släktforskning och ordnat möte med temat ”Örserums bildskatt” där deltagarna tagit med egna bilder att prata om. Byavandringar är ett annat inslag där man gått runt och berättat om historien till de byggnader som finns och vilka som bott där.

Hembygdsgården är ett gammalt bostadshus och föreningen förvaltar även det gamla K-märkta skolhuset. Tillsammans med övriga föreningar arrangeras tipspromenad på sommarhalvåret som även riktar sig till sommargästerna på Örserumsbrunn och Smålandsgården.

En framtida utmaning som föreningen tagit de första stegen på är att etablera kontakter med skolan för att bli en naturlig del av elevernas undervisning när det gäller hembygdskunskap och lokalhistoria. Roligt att nämna är att alla de stora föreningarna i Örserum har en kvinnlig ordförande.

Kulturarv

Det finns ett viktigt historiskt perspektiv på det vi kallar hembygd. Inom hembygdsrörelsen tror vi att det finns värden från det förflutna som nutida och framtida generationer har nytta av för att kunna leva ett gott liv. Hembygdsföreningarna arbetar aktivt med att beskriva, dokumentera och tillgängliggöra gånga tiders spår och uttryck. Det är så vi skapar kulturarv.

Hembygdsföreningar i nätverk

Inom det geografiska området Vätterbranterna finns det tolv hembygdsföreningar. De bildade under hösten 2021 ett gemensamt nätverk för att kunna utvecklas tillsammans. Ett av målen är att utveckla hembygdsgårdarna att vara en naturlig mötesplats och göra kulturarvet tillgängligt.

Gunhild i Örserum

Gunhild Rensfeldt är ordförande i Örserums Hembygdsförening sen två år tillbaka. Hon är uppvuxen i Stora Hultrum och har gått i skola

I oktober har Örserums hembygdsförening 75-årsjubileum vilket ska firas på Örserumsbrunn där föreningen bildades 1947. Den sociala gemenskapen i föreningen och mellan föreningar är stor.

– ”Att gå med i en förening är det bästa sättet att lära känna andra människor”, säger Gunhild.

Lena Claésson

Följande hembygdsföreningar finns inom Vätterbranterna:

• Visingsö	• Huskvarna
• Gränna	• Hakarp
• Örserum	• Lekeryd
• Adelöv/Linderås	• Svarttorp
• Ölmstad	• Järsnäs
• Skärstad	• Rogberga/Tenhult

UTHUSET

I ett av vårens finaste försommarväder begav jag mig till Uthuset i Skärstad för att införskaffa en ny sovsäck. Min gamla gör förhoppningsvis nytta i Ukraina då den farit med ett av Postnords gratispaket dit. Samtidigt fick jag tillfälle att intervju Jocke Sundberg som driver verksamheten i denna eminenta friluftsbutik.

– ”Jag har en bakgrund som scout, var med i scouterna som barn. Vi var mycket ute och campade och bodde i vindskydd i närheten av Bodafors och på resor till fjällen. På fjällresorna fick vi som unga scouter släpa på tung utrustning. Det här var på 1970- och 80-talet.

– Jag har alltid haft ett friluftsintresse. År 2000 startade jag butiken GetOut i Bodafors och drev den också som en nätbutik, vilket var nytt då på 00-talet. GetOut hade jag till 2011 då jag sålde butiken. Därefter jobbade jag i Kalmar några år hos företagets nya ägare, men längtade tillbaka till att vara småföretagare med egen verksamhet.

– Min fru kommer från de här trakterna så det blev naturligt att söka sig hit. År 2016 letade jag efter en lokal för en ny friluftsbutik, centralt i Jönköping, på Solåsen, på A6, men så en sommardag 2016 kom jag till denna vackra plats i Skärstad och såg ladan. Fantastiskt! Det blev mycket att röja ut, fixa och renovera, bland annat har Svänga-sågen här nere i byn sågat till en massa nya stolpar, plank och bjälkar i ek och gran här från granngården”, säger Jocke Sundberg.

Vad gör friluftsutrustning mer hållbar?

– ”Vi har med oss ett öga för hållbarhet och friluftsutrustning ska ju fylla funktioner på flera sätt. Vår butik har många prylar i det högre prissegmentet, prylar som håller. Längre! Den leverantör som sytt din sovsäck har en stolthet i att producera bästa prylarna på marknaden. Många av deras anställda har jobbat i samma firma i 25-30 år med att göra just sovsäckar och sätter en ära i att signera dessa med sitt namn.”

På Uthuset's hemsida finns en rubrik "Vårda och laga"

– ”Vi har funderat på att starta en tjänst att laga och vårda, men det är så få reklamationer så behovet har inte riktigt funnits. Vad gäller att laga sovsäckar och fylla på dun så finns det bland annat en firma utanför Berlin och även en i Östersund som kan hjälpa oss att laga den typen av friluftsutrustning och kan ge produkterna den omsorg de förtjänar.”

– ”I höstas hade vi en rekohelg, ett evenemang där alla var välkomna till Uthuset för att lyssna på föredrag om Hållbarhet och få hjälp att laga sina friluftsprylar. Vi hade fyra stationer för olika typer av reparationer allt från lättare till kraftigare symaskiner och skomakeri. Olika firmor var på plats och visade sina produkter. Syftet var hållbarhet och laga, ändra och fixa till sina prylar.

Föredragshållare var bland annat Johan Tell som har skrivit böckerna 'Bättre Begagnat och Ekologik'. Han har tidigare jobbat på tidningen Vagabond. Johan skriver en del i vår blogg *Uthuset Allehanda* som förmedlar nyheter och inspiration om friluftsliv och utrustning”, avslutar Jocke Sundberg.

Helen Bjurulf

RÅBYSKOGEN

Råbyskogens naturreservat utanför Skärstad är en riktig pärla i Vätterbrantsområdet. Det är den sista resten av en vidsträckt skog som förr täckte området mellan Skärstad och Ramsjön. En av få riktiga gammelskogar i biosfärområdet.

Ståtliga tallar, flera mer än 200 år gamla. Stora och lika ståliga granar och klätterställningar av träd efter stormarna 1995 och 2005. Kuperat med bergsbranter och block, smala dalgångar och raviner däremellan. Det är djup barrskog men också lövträd här och var, inte minst där stormarna har blåst omkull träden. Där kan inte älgar eller rådjur komma åt lövplantorna och tugga i sig topparna. Björk, rönn, sälg och asp får chansen att växa upp. I lägre områden finns tallbevuxen myr och två gölar.

Eftersom det är så kuperat finns det goda möjligheter att gå vilse – och kanske hitta den där gläntan man inte hittar annars. Men för att vara på säkra sidan så finns det en fin vandringsled man kan följa genom reservatet. Här finns möjligheter att uppleva det oväntade och i de äldsta delarna hittar man den mystik som finns i en riktig gammelskog som lever sitt eget rika och mångformiga liv, frikopplat från människors styrande och ställande.

Skogen är förstås långt ifrån opåverkad av människor. Den är plockhuggen och betad av kor, smärre delar har kalhuggits och planterats med gran. Där får nu skolelever genom Ekobussen möjligheter att idka

naturvård genom att såga ner samma granar. Att det är så få lövträd beror bl a på att stora mängder björkved levererades härifrån till Göteborg under andra världskriget.

Tidigare har många människor bott i området. Fyra torp fanns det. Ett är kvar – Hägnen. Det var bebott ända fram till 1999. Nu förvaltas det av Skärstad hembygdsförening och är en sann idyll längs vandringsleden. Det är ett av ytterst få torp där alla ekonomibyggnader finns kvar, lagård, smedja, dass, till och med hundkojan. Där kan man få en bra uppfattning om hur livet tedde sig för torparna.

Det finns förstås en massa liv i Råbyskogen som lyser med sin frånvaro i dagens industriskogar. Det finns gott om hackspettar, spillkråka, gröngöling, större och mindre hackspett. Man kan höra järpens pip, nattskärrans spinnrock och pärlugglans poande i försommarnatten. Blåbärsriset är tätt och högt – här finns massor med blåbär. Hänglavar som manlav och garnlav, vågig sidenmossa, grön sköldmossa och orkidén knärot avslöjar också att skogen fått sköta sig i stort sett självt under lång tid. De som ägde skogen när torparna levde här gjorde inga kalhyggen – de plockhögg.

Sist men inte minst: det är ett tyst område. Trafikbullret når inte hit. Här är det bara naturens ljud.

Martha Wägéus

SOLENERGI

Har du också sett att det dyker upp platta, svarta skivor på taken här och där? Det är solpaneler som fångar solens energi och förvandlar den till el ...

Enligt Boverket har det i Jönköpings län tagits 2 770 positiva beslut om att ge stöd till anläggande av Solel under perioden januari 2017 tom juni 2022. Av dessa är drygt 1 690 till bostäder dvs lägenheter och småhus.

Naturvårdsverket skriver på sin hemsida i en artikel att på två timmar tar jorden emot lika mycket energi från solen som hela världens befolkning använder under ett år. Det är alltså bara våra möjligheter att fånga den energin på ett hållbart sätt som sätter gränser för hur mycket

solenergi vi kan använda. Mindre än 1 procent av vår energi i Sverige kommer ifrån solen. En mix av olika förnybara energikällor är att föredra eftersom det innebär en stabilare produktion.

Gå gärna in på Naturskyddsföreningens hemsida och läs mer. Det finns även forum på Facebook där det diskuteras livligt och byts erfarenheter.

Vätterbranterna har haft ett projekt igång för att väcka intresset för Solel samt arrangerat informationsmöten för allmänheten, vilket inspirerat till ett stort antal solcellsanläggningar.

Lena Claésson

FRILUFTSLIV I SKOG OCH VATTEN

För den som vill vara ute i skog och mark, bada och paddla eller bara njuta av vackra vyer – *Vätterbranterna har allt att erbjuda!*

Här finns möjlighet till upplevelse för alla vare sig man är van eller ovan vid att vistas i naturen. Vandra, promenera, bada, paddla, cykla, köra mountainbike eller lukta på blommor.

Jönköpings kommun har länge prioriterat friluftslivet och fick 2020 utmärkelsen Årets Friluftskommun av bl.a. Naturvårdsverket.

Inom Vätterbranterna ansvarar kommunen genom Kultur- och Fritidsförvaltningen för sex markerade vandringsleder som tillsammans utgör en sträcka av drygt 14 mil. Det finns framtaget en karta med tips för 13 promenader, 7 offentliga friluftsbad, 4 platser för mountainbike. Fina friluftsområden finns på Grännaberget, Bondberget, Huskvarnaberget och i Råbyskogen. Längs en del av lederna finns det audioguider om natur och kultur på platsen. Det finns bryggor, toaletter, grillplatser och sittplatser på flera ställen.

I samverkan med det ideella föreningslivet och allmänheten har platser och stråk utvecklats. Franciskusföreningen har ansvar för en del av Pilgrimsleden som går genom området och Bauergården i Bunn har utvecklat slingor för både promenader och cykling.

På kommunens hemsida under rubriken Friluftsliv finns det information och kartor att ta del av och skriva ut om man så vill. Allt finns även på en digital karta med GPS-funktion som man kan ladda ner i sin smartphone, Naturkartan/Jönköping.

Lena Claésson

Utflyktsmål, något för alla!

UTFLYKTSMÅL MED KOLLEKTIVTRAFIK

RÖTTLE BY

Här finns röda stugor från 1700–1800-talet och två kvarnar längs Röttleån som berättar om en gången storhetstid. Dalgången leder ner till Vättern där det går att bada. En riktig natur- och kulturopplevelse.

- *Busshållplats: Gränna Röttlevägen*

VISINGSÖ

Från Visingsö styrdes nästan hela Sverige på 1100- och 1200-talet. Till sammans med Gränna är Visingsö kommunens största turistmål.

- *Ta färjan från Gränna.*
- *Mer info: visingso.net*
- *Färjetider: trafikverket.se, sökord: Visingsöleden*
- *Busshållplats: Gränna Hamn*

GRÄNNABERGET

Vid Grännabergets fot ligger Gränna. Grännaberget har vacker natur med vidsträckt utsikt över både Gränna, Visingsö, Östergötland och Västergötland. På berget finns promenadstråk, grillplatser, sommarcafé och flera vandringsleder. Trappor från Gränna leder upp på berget. Det går också att ta sig till Tegnértornet om du är beredd att gå en bit till.

- *Busshållplats: Gränna Söderby*

TENHULT

Tenhult är det lilla järnvägssamhället med lång historia. Här finns det mesta och det är nära till naturen. Mataffär, restauranger och butiker. Söder om samhället ligger Tenhultsjön med bad, brygga, grill och WC. Tenhults fiskeklubb hyr ut roddbåtar. Uvabergets Naturreservat har en fantastisk natur med utsikt över sjön. Tenhultsleden har uppmärkta spår från Ingaryd till Uvaberget.

- *Busshållplats: Tenhults Möbler*

ÄPPLEDALEN OCH LANDSJÖN

I Kaxholmen finns Hembygdsgård, dalgången Kaxholmens lövskog. Rudenstams gårdsbutik med café, Vistakulle fruktodling, kafferosteri, inredningsbutiken Grafitgrå med café, livsmedelsbutik, Tengblads trädgårdsbutik, badplats med brygga, grill och WC.

- *Busshållplats: Kaxholmen Rudu och Kaxholmen Hunnerydsbadet.*

BRUNSTORPS GÅRD

Brunstorps gård har gamla byggnader och är en genbank för fruktträd. Här finns fruktträd, nytto- och prydnadsväxter. Sommartid är trädgårdscaféet öppet. Gården ligger inom Huskvarnabergens naturreservat.

- *Busshållplats: Brunstorps gård*

SMEDBYN

Röda stuglängor byggda i mitten på 1700-talet som bostäder för arbetarna i Husqvarnafabriken. I dag fylls de av hantverkare och konstnärer. Husqvarna fabriksmuseum visar det mesta ur sin produktion, allt från spisar, motorsågar och gevär. Den branta Pustaleden är en rundslinga på 1,8 km som går här.

- *Mer info: husqvarnamuseum.se*
- *Busshållplats: Huskvarna Stampaplan*

UTFLYKTSMÅL MED CYKEL ELLER BIL

ÖRSERUM

Ett samhälle med gamla anor norr om sjön Ören. I Örserum finns livsmedelsbutik, Hembygdsgård, idrottsplats, motionsspår, restauranger och hotell i gammal brunnsmiljö. Fint bad med brygga, utegym och boulebana.

- *Mer info: [orserumsbrunn smalandsgarden](http://orserumsbrunn.smalandsgarden.se)*

BUNN

Samhället Bunn vid sjön Bunn bjuder på en sagolik miljö vid sjö och skog. Bauergården Gästgiveri & Konferens har olika evenemang, ställplats och uthyrning av kanoter.

- *Mer info: bauergarden.se*

ÅSENS BY

På Åsens by, Sveriges första kulturresevat, kan du resa tillbaka till anno 1900 för att uppleva hur livet i en småländsk by kunde vara just då. Här kan du ströva runt på egen hand, fika, handla, bo över natt eller delta i olika aktiviteter. I handelsboden finns lokala råvaror och hantverk till försäljning.

I kaffestugan styrs utbudet, precis som förr, av årstid och tillgång på närodlade råvaror. Under sommarhalvåret betar djur av svenska lantraser i det gamla odlingslandskapet.

- *Mer info: asensby.se*

KLEVEN

Vägen går genom gården. Genom årens lopp har både kungar, drottningar, tjänstehjon och krigshärlar passerat på vägen. På Klevens gård finns sommarcafé, en storslagen utsikt och det finns också möblerat för medhavd picknick.

- *Mer info: kleven.nu*

UPPGRÄNNA, GIRABÄCKEN, BRAHEHUS

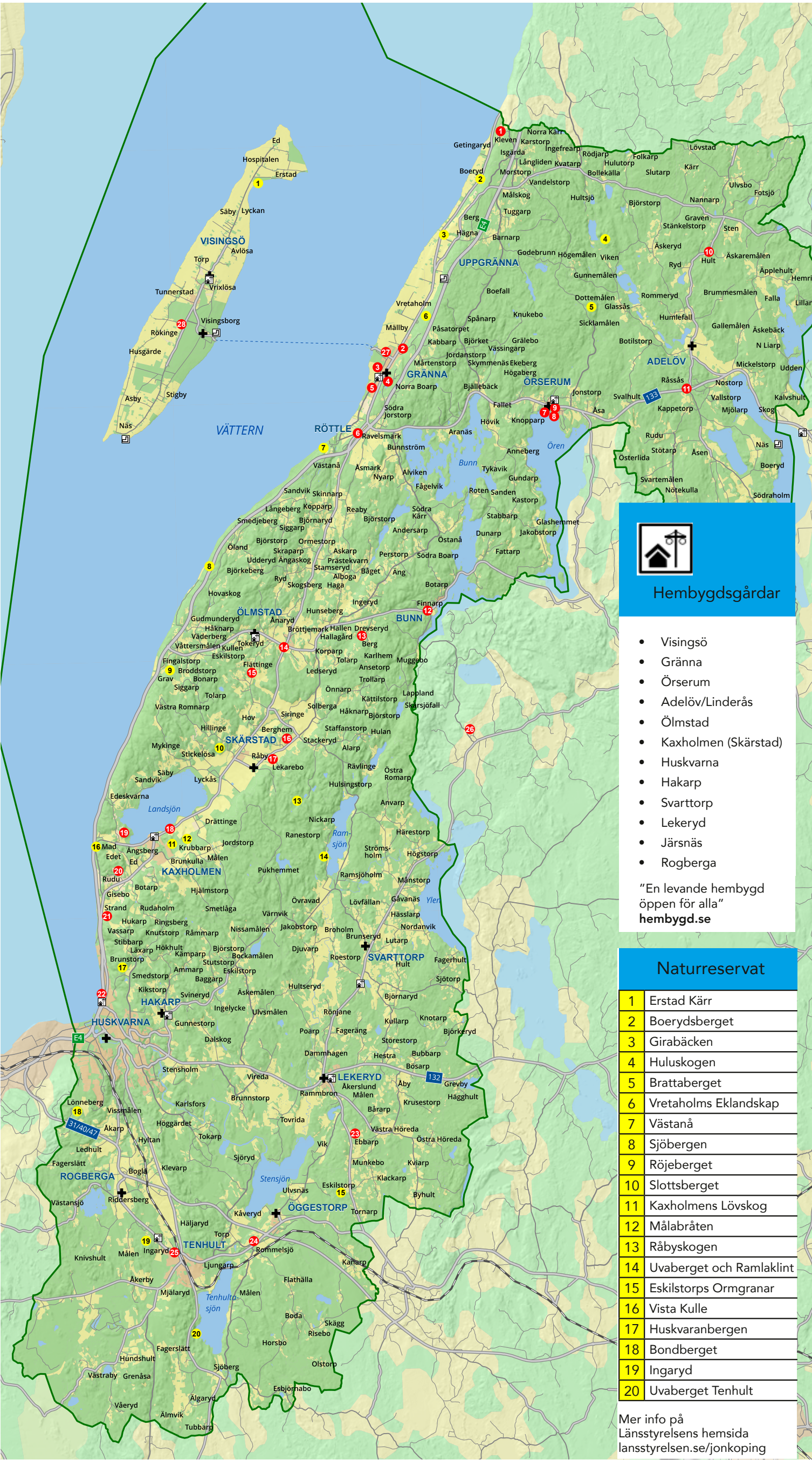
I Uppgränna finns gamla gårdar med småskaligt jordbruk, Byagård, Byaträff och Uppgränna Naturhus. Det finns en vandringsstig upp till Brahehus, ruinen efter greve Per Brahe den yngres lustslott. Här finns Biosfärled Uppgränna som är en rundslinga som går genom dalgången Girabäcken och ner till Vättern. Girabäcken är ett naturreservat med lummig växtlighet. Vid Vättern finns det en liten strand och grillplats.

- *Mer info: jonkoping.se, sökord Uppgränna*

CYKELKARTA

- *Mer info: jonkoping.se/vatterbrantsleden*

Gårdsbutiker och caféer	
1	Café Kleven Facebook: Café Kleven 7
2	Hannas kök, Gränna Hannaskok.se
3	Hallska gården, café och butiker, Gränna Facebook: Hallska gården
4	Kaffestugan på Grännaberget Grannaberget.se
5	Gränna musterier, Ebe Plant Facebook: Gränna Musterier
6	Ravelsmarks gårdsbutik och café, Gränna Facebook: Ravelsmarks Gård
7	Smålandsgården Familjehotell med aktiviteter, Örserum Smalandsgarden.com
8	Örserumsbrunn, Gestgiveri & konferens Örserum, Örserumsbrunn.se
9	Lanthandel i Örserum Facebook: Handlarn Örserum
10	Hemma på Hult, café Facebook: @hemmapahult
11	Krydderi Krokus, gårdsbutik, café, lunch, Adelöv krydderikrokus.com
12	Bauergården Gästgiveri, Bunn. Restaurang, evenemang och ställplats Bauergarden.se
13	Drefserys Gård, Ölmstad Gårdsbesök & Gårdsbutik Facebook: Drefserys Gård
14	Krysset Lanthandel, Ölmstad Livsmedel och glass Facebook: Krysset Lanthandel
15	Flättinge Gårdscafé, Ölmstad Flattingegardscafe.se
16	Mitt Lilla Hörn, Berghem Prydnadssaker i betong Facebook: @mittlillahorn
17	Uthuset, Skärstad, försäljning av utrustning för friluftsliv Uthuset.nu
18	Grafitgrå, Butik & Café, Kaxholmen Facebook: Grafitgrå
19	Vistakulle, fruktodling & gårdsbutik, kafferosteri Kaxholmen,
20	Rudenstams Gårdsbutik & Café, Kaxholmen Rudenstam.se
21	Strands gård, Gårdsbutik, Gisebo Frukt, grönsaker, mjölk mm Strandsgard.se
22	Kroatorpet, konditori och lunch, Huskvarna Landhs.se/kroatorpet
23	Ebbarps Norrgård, gårdsbutik, Lekeryd Facebook: @EbbarpsNorrgard
24	Rommelsjö Café, Öggestorp Facebook: RommelsjoCafe
25	Online Cakes, obemannat Café i Tenhult onlinecakesjonkoping.se
26	Åsens by, upplevelser, kaffestuga & handelsbod asensby.se
27	I Gränna finns det mesta...
28	Visingsö – en kulturskatt i Vättern Visingso.net

Projektet Mera Friluftsliv 2018-2021

... ett samarbete mellan Biosfärföreningen och Jönköpings kommun, med ekonomiskt stöd från Naturvårdsverket / lokala naturvårdssatsningar / LONA. Projektet hade tydliga kopplingar till Sveriges friluftsmål och Agenda 2030.

Syftet var att genom olika gemensamma informationsinsatser, kopplade till natur och friluftsliv, nå ut till fler personer för att öka kunskapen om hur vi hittar ut, vad vi finner i våra naturområden, öka tillgängligheten samt i förlängningen ge ökad folkhälsa. Det tangerar föreningens mål i Biosfärprogrammet "Att Östra Vätterbranternas invånare har kunskap om sitt biosfärområde".

Biosfärområdet har stor potential vad gäller att utveckla naturturismen inom de gröna näringarna och projektet bidrog med att utveckla formerna för att sprida kunskap om friluftslivet och naturen i området.

- På föreningens och kommunens hemsida förbättrades informationen om vandringsleder och promenadslingsor.
- Digital naturvägledning – 'Naturkartan', en digital plattform anpassad för mobiltelefon, utvecklades.
- En modell för informationsplatser, 'Infonod', togs fram.
- Audioguider gjordes för Råbyskogen.
- En modell för skyltning för demonstrationsområden arbetades fram.
- Föreningens hemsida fick en ny layout och gjordes mer användarvänlig. Visa delar av hemsidans information översattes till engelska.
- En workshop genomfördes om "Friluftsliv på annans mark" och till det nätbaserad information.
- Kartfoldern för området uppdaterades med innehåll om sevärdheter i naturen, gårdsbutiker och caféer.

Lena Claésson

Hemsida: jonkoping.se
E-post: kontaktcenter@jonkoping.se • Telefonnummer: 036-10 50 00
Besöksadress: Medborgarservice i Juneporten på Västra storgatan 16, Jönköping
Postadress: Jönköpings Kommun, 551 89 Jönköping

Hemsida: ostravatterbranterna.se
E-post: info@ostravatterbranterna.se
Besöksadress: Rådhusgatan 1, Jönköping
Postadress: Biosfärområde Östra Vätterbranterna (Unesco),
Rådhuset, 551 89 Jönköping